

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Tytuł/pełna nazwa

Muzeum Żydowskie

Zmiany w nazwach:

Początkowo po prostu kolekcja Giełdzińskiego, od 1904 roku Giełdziński Zimmer przy Wielkiej Synagodze – szerzej znany jako Muzeum Żydowskie

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ muzeum, charakter zbiorów):

Dar Giełdzińskiego w Wielkiej Synagodze w Gdańsku stanowił część tworzonej po 1866 r. kolekcji judaików, gedaników Lessera Giełdzińskiego. W 1904 r. kolekcjoner przekazał na rzecz gminy Żydowskiej zbiór, będący trzonem kolekcji muzealnej istniejącej do końca lat 30. XX w. W styczniu 1939 r. eksponaty zostały wywiezione do Stanów Zjednoczonych, obecnie stanowią trzon Muzeum Żydowskiego w Nowym Jorku.

Daty działalności / zakres czasowy:

1875 ok. 4 ćw. XIX wieku - 1939

Dostępność

--

Typ instytucji w relacji wobec pamięci

--

Rodzaj pamięci

--

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

--

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIE	DAWNIEJ
ADRES / SIEDZIBA	-	po 1866: ul. Langgesse 18
DANE ADMINISTRACYJNE –		(Długa 18)

województwo/powiat/gmina/ulica/ nr działki, zmiany siedzib (daty); REGION HISTORYCZNY		przed 1900: ul. Langgesse 29 (Długa 29) 1904: Wielka Synagoga w Gdańsku, <i>Reitbahnstrasse</i> (ob. ul. W. Bogusławskiego)
DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW	--	-
GODZINY OTWARCIA	-	-
DYREKTORZY	-	-
ZARZĄDCA	-	Lesser Giełdziński, następnie gdańska społeczność Żydowska.
Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadoptowany)	-	-

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Typ instytucji (muzeum publiczne, prywatne, kolekcja prywatna, instytucja protomuzealna)

Kolekcja prywatna, która była dostępna dla wszystkich zwiedzających. Przypominała w pewien sposób przedsięwzięcie protomuzealne. Od 1904 roku część zbiorów została przeniesiona do Giełdziński Zimmer w Wielkiej Synagodze w Gdańsku – nazywany Muzeum Żydowskim Lessera Giełdzińskiego.

Zakres terytorialny

Gdańsk

Historia instytucji (szczegółowa)

1866 Giełdziński osiadł na stałe w Gdańsku; gromadzenie kolekcji rzemiosła gdańskiego i sztuki Żydowskiej

1904-01-10 utworzenie zbiorów Żydowskich przy Wielkiej Synagodze - Dar Giełdzińskiego

1910 aukcja zbiorów z kolekcji Giełdzińskiego w Berlinie

1939-01-21 pozwolenie na wywóz Daru Giełdzińskiego z Gdańska do Stanów Zjednoczonych

Lesser Giełdziński mieszkał w Gdańsku od 1866 r., zgromadził pokaźną kolekcję okazów rzemiosła artystycznego gdańskich mistrzów oraz zabytki kultury Żydowskiej. Zbiory były udostępniane szerszej publiczności: "Giełdziński prowadził dom otwarty, sam oprowadzał gości po swoich zbiorach; do dobrego tonu należało w czasie pobytu w Gdańsku zwiedzić jego kolekcję, "podziwiać jego gust, znanstwo". Czuł się gdańszczaninem, bardzo kochał swoje miasto" (Rejduch-Samkowa, 1984: 170).

W 1904 r. Giełdziński wydzielił z kolekcji zbiór zabytków Żydowskich i przekazał je gminie gdańskiej w Wielkiej Synagodze: "Ja, Lesser Giełdziński, zapisuję w testamencie moją kolekcję dawnych ceremonialnych obiektów synagodze i gminie Żydowskiej w Gdańsku na zawsze. Kolekcja powinna być znana jako dar Giełdzińskiego, zawsze ma być pokazywana w oddzielnym pokoju, starannie strzeżona i z wolnym wstępem dla wszystkich. Ten dokument winien pozostać na zawsze w tym pokoju razem z kolekcją jako wieczna pamiątka" (zapis Giełdzińskiego, cyt. za Rejduch-Samkowa, 1984: 171). Pomieszczenie, w którym prezentowano zbiory zgodnie z wolą testatora nazywane było Salą Giełdzińskiego (Giełdzinski Zimmer). W 1933 r. wykonano katalog zbiorów muzealnych Wielkiej Synagogi.

Duża część zbiorów Giełdzińskiego została wystawiona na sprzedaż przez synów kolekcjonera: Waltera i Eduarda w Domu Aukcyjnym Rudolpha Lepkego w Berlinie w 1912 r.

W 1939 roku kolekcję Giełdzińskiego znajdującą się w Wielkiej Synagodze wywieziono statkiem do Stanów Zjednoczonych, gdzie stała się trzonem kolekcji Muzeum Żydowskiego w Nowym Jorku.

Darczyńcy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

-

Zbiory (zasoby – też ilościowo, historia, charakterystyka)

ok. 1900: 2381 obiektów: synagogalia jak kandelabry, modlitewniki, bogato zdobione oprawy, szofar, parochety, naczynia na etrog, XVIII i XIX-wieczne jady wykonane przez niemieckich i polskich złotników, wyroby z Gdańska, Elbląga, Warszawy, Wrocławia, Szczecina, Królewca, Berlina, Moskwy, Pragi i Erfurtu; 27 rzadkich i bogatych Tor, 6 balsaminek, kolekcję mis sederowych; szafy gdańskie, tapiserie, zbiór rycin i grafik (w tym przedstawiających świętych katolickich), kryształowe żyrandole z XVIII wieku, zegary, rzeźby, obrazy, modele statków, majolikę, szkło, fajanse, brązy, kadzielnice;
1904: 127 obiektów przekazanych z kolekcji Lessera Giełdzińskiego Wielkiej Synagodze

Lesser Giełdziński kupował według niego wartościowe i wyjątkowe judaika, gedanika oraz obiekty związane z pamięcią o Żydach z terenów dawnej Rzeczypospolitej.

Organizacje działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

-

Strategia pozyskiwania zbiorów

-

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

przed 1910: Wilhelm II z cesarzową Augustą i czworgiem dzieci

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

-

Wystawy czasowe

-

Katalogi wystaw

Sammlung jüdischer Kunstgegenstände. Katalog der alten jüdischen Kultusgegenstände Gieldzinski-Stiftung in der Neuen Synagoge zu Danzig, Danzig: M. Kahan, 1904

Rudolph Lepke's Kunst Auctions Haus, Sammlung Geldzinski Danzig: Ausstellung: 30. November - 2. Dezember 1912 ; Versteigerung: 3. Dezember bis 7. Dezember 1912, 9. Dezember 1912 (Katalog Nr. 1662), Berlin 1912

ŹRÓDŁA:

Publikacje wydawane przez instytucję

-

Bibliografia o muzeum

Elisabeth Cats Lesser *Gieldzinski (1830-1910)* w: *Danzing 1939: Treasures of Destroyed Community*, The Jewish Museum, New York 1980

Ewelina Bednarz *Problem przynależności pamięci na przykładzie kolekcji-muzeum Lessera Gieldzińskiego* w:

Kultura i sztuka ludu żydowskiego na ziemiach polskich. Zbiory Maksymiliana Goldsteina, Lwów 1935

Izabella Rejduch Samkowa *Lesser Gieldziński – kolekcjoner judaików i prekursor żydowskich muzeów w Polsce* w: *Porta Aurea. Rocznik Zakładu Historii sztuki Uniwersytetu Gdańskiego*, Gdańsk 1994

Izabela Rejduch-Samkowa, *Lesser Gieldziński, Mathias Bersohn i Maksymilian Golchtein – pierwsi kolekcjonerzy i badacze sztuki judaistycznej w Polsce*, [w:] *Materiały Sesji Naukowej Stowarzyszenia Historyków Sztuki „Mecenas, kolekcjoner, dzieło sztuki”*, Warszawa 1983

Jacek Bielak, *Wielka Synagoga gdańska An der Reitbahn 11/13 w latach 1887-1939* w: *Studia z historii sztuki i kultury Gdańska i Europy Północnej*, red. Edmund Kizik, Jacek Friedrich, Gdańsk 2003, s. 417-437

Krzysztof Pomian *Muzea i narody w Europie Środkowej przed pierwszą wojną światową*, Stowarzyszenie Muzeów Uniwersyteckich, Warszawa 2016

Mieczysław Abramowicz *Żydzi gdańscy: obrazy nieistniejącego świata*, Muzeum Narodowe w Gdańsku, Gdańsk 2008

Rudolph Lepke's Kunst Auctions Haus, *Sammlung Geldzinski Danzig: Ausstellung: 30. November - 2. Dezember 1912 ; Versteigerung: 3. Dezember bis 7. Dezember 1912, 9. Dezember 1912* (Katalog Nr. 1662), Berlin 1912

Victor Karady *The Jews of Europe in Modern Era. A Socio-historical Outline*, Budapest-New York 2004

Netografia:

Gedanopedia: https://www.gedanopedia.pl/index.php?title=GIEŁDZIŃSKI_LESSER, dostęp: 18.07.2017 r.

Polski Słownik Judaistyczny: <http://www.jhi.pl/psj/haskala>, dostęp: 08.08.2017 r.

Reportaż Eweliny Pająkowskiej dla TV Północna, <http://strefahistorii.pl/article/3541-czy-kiedys-kolekcja-gieldzinskiego-wroci-do-gdanska>, dostęp: 18.07.2017 r.

Judaica Art – strona poświęcona działalności naukowej dr Izabelli Rejduch Samkowej, specjalistki od sztuki żydowskiej:

<http://judaica-art.com.pl/index.php?mact=News,cntnt01,print,0&cntnt01articleid=10&cntnt>

01showtemplate=false&cntnt01returnid=67 dostęp: 28.07.2017 r., Izabella Rejduch Samkowa Lesser Gieldziński - kolekcjoner judaików i prekursor Żydowskich muzeów w Polsce w: „Porta Aurea. Rocznik Zakładu Historii sztuki Uniwersytetu Gdańskiego”, Gdańsk 1994
Mieczysław Abramowicz Żydzi gdańscy : obrazy nieistniejącego Świata, Muzeum Narodowe w Gdańsku, Gdańsk 2008: <http://gdansk.izraelczyk.pl/?p=52#respond>, dostęp: 08.07.2017 r.
Fundacja Rodziny Nussenbaumów: <http://www.nissenbaum.pl/pl/gdansk.html>, dostęp: 10.07.2017 r.
The Jewish Museum w Nowym Jorku: <http://thejewishmuseum.org/about>, dostęp: 21.08.2017 r.

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze

Ciekawe cytaty

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

UWAGI:

Warto wciąż przeglądać stare czasopisma w poszukiwaniu informacji o kolekcji-muzeum Gieldzińskiego.

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

Ewelina Bednarz

29.01.2018 r.

Data sporządzenia karty:

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

-

METADANE* (wypełnia redaktor portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA	